
Descartes Neden Gerçek Bir Skeptik Değildir?

Why is Descartes not a Real Skeptic?

NURTEN ÖZTANRIKULU ÖZEL

Independent Researcher

Received: 23.02.2019 | Accepted: 26.06.2019

Abstract: Descartes is described as the strongest name of methodological skepticism, and is often mentioned as a skeptical philosopher due to his methodology. His aim is to shed light on the indubitable truth by using methodological skepticism. This aim of Descartes shows that despite his methodological skepticism he always had a belief that the truth existed. Although Descartes uses the doubt methodologically, this situation reveals the injustice of being referred to as a skeptic. The problem here is whether the use of doubt as a method makes the philosopher skeptic. In this study, the methodological skepticism of Descartes will be investigated, and it will be claimed that he is not a real skeptic.

Keywords: Descartes, methodological skepticism, doubt, three skeptical arguments, truth.

© Özel, N. Ö. (2019). Descartes Neden Gerçek Bir Skeptik Değildir? *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 9 (2), 419-436.

Giriş

René Descartes (1596- 1650) çoğu zaman skeptik bir filozof olarak anılmaktadır. Hatta onun skeptisizmi için metodolojik skeptisizm, hiberbolik skeptisizm ve Kartezyen skeptisizm gibi bazı özel adlandırmalar yapılmaktadır. Bu adlandırmalar Descartes'in şüpheyi metot olarak ustaca kullanmasından kaynaklanmaktadır. Gerçek sorun da burada ortaya çıkmaktadır. Şüpheyi metot olarak kullanmak filozofu skeptik kılar mı? Bu noktada Descartes yorumcuları arasında bazı fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir. Bazı yorumcular Descartes'ı radikal ya da evrensel bir skeptik (Popkin, 1954: 833-834)¹; bazı yorumcular ise teorik ve metodolojik bir skeptik olarak kabul etmektedir (Burnyeat, 1984: 248). Buna karşıt bir şekilde Descartes'in bir skeptik olmadığını; aksine skeptisizm düşmanı bir filozof olduğunu iddia edenler (Navarro-Reyes, 2010: 257) ve hatta Batı düşüncesini 17. ve 18. yüzyıldaki Pironcu skeptik krizden kurtaran bir kahraman olarak ilan eden yorumcular bulunmaktadır (Grene, 1999: 556-557). Birbirinden farklı ve birbirine ters bu yorumlar Descartes'in skeptik olarak anılmasının haklılığını soruşturmanın yolunu açmaktadır.

Skeptisizm en genel anlamda hiçbir bilginin ya da gerekçelendirmenin olmadığını savunan felsefi şüphecilik anlamına gelmektedir (Iannone, 2001: 496). Bu tanım kökensel olarak Sextus Empiricus'un ortaya koyduğu ilkeye dayanmaktadır. Sextus'a göre skeptisizmin ilkesi her akıl yürütmeye karşıt, ona eşit başka bir akıl yürütmenin ileri sürülebileceği argümanıdır ve bu argüman, "hiçbir dogmaya esir olmamamız gerektiği" sonucunu doğurmaktadır (Sextus, 2010: 31). Dolayısıyla skeptisizm ve dogmatizm birbirine karşıt bir şekilde konumlanmıştır. Skeptik (skeptikos) ise Grekçe kökenine uygun bir şekilde yani arayan, araştıran, inceleyen kişiler için kullanılmaktadır (Hankinson, 1995: 12). Sextus bu terime şüphelerinden dolayı tereddütlü ve aporetik (anlamdan yoksun, anlamdan yoksun olduğu için şaşırın) gibi anlamlar yüklemektedir (Sextus, 2010: 29). Skeptisizmin ve skeptiğin içeriğine ilişkin Sextus'un bu tanımlamaları, felsefe tarihinde – Pironizm adıyla bilinen – belli bir skeptisizm türüne özgü bir tanımlama gibi düşünülse de aslında skeptisizmin genel karakterini yansıtmaktadır. Nitekim Pironizmin kendine özgü olan niteliği, *epok-*

¹ Popkin başka bir eserinde ise Descartes'ı skeptisizmin fatihi (conqueror of scepticism) olarak değerlendirmektedir. (Bkz. Popkin, 2003: 143-158).

be yani yargıların askıya alınmasıdır. Her skeptiğin bu sonuca varması beklenemez; ancak bilgi ya da kesinlik konusunda skeptik tavır oldukça açıktır. Buna göre bilgi ve hakikat olarak kabul edilen her şey aslında şüphelidir. Dolayısıyla skeptisizm her türlü bilginin olanaksızlığını savunan ve dogmatik yargılardan kaçınan skeptiklerin bir uğraşdır. Bu bağlamda Descartes'ın felsefesini skeptik bir felsefe olarak nitelemek nasıl mümkün olabilir?

Descartes skeptisizmden tam olarak ne anladığını açıkça belirtmese de skeptik bir metodu takip etmiş;² şüphe içermeyen hakikati aramayı – başta epistemoloji olmak üzere doğal bilimler, mekanik hatta metafizik ve ahlakla ilgili sorgulamalarda – felsefesinin temelini koymuştur. Bu amacı yani şüphe içermeyen kesinliğe ulaşma tutkusu, Descartes'ın bir skeptik olarak anılmasına terstir; çünkü skeptisizmin kesinlik arayışında varacağı sonuç bellidir: Kesinliğin ölçütü yoktur; bu nedenle felsefi soruşturmanın sonucu da şüphelidir. Kesinliğin hiçbir mutlak ölçütünün olmaması, skeptisizmi dogmatizmden ayıran şey ise metodolojik skeptisizm nasıl skeptisizmin bir türü olarak kabul edilebilir? Çünkü metodolojik skeptisizmde şüphe, skeptik görüşleri savunmak için değil belli bir amaca ulaşmak için bir araç gibi kullanılmaktadır. Bu durumda ise skeptik değil dogmatik olunur. Musgrave “kendi dogmatizmi konusunda hiç de dogmatik olmayan” açık fikirli filozofların olabileceğini ileri sürse de Descartes'ın şüpheyi metot olarak kullanırkenki niyeti ya da başka bir deyişle şüphe içermeye

² Bu metot Descartes'ı Eskiçağ skeptiklerinin bir takipçisi kılmamaktadır. Fine'a göre Descartes Eskiçağ skeptisizmini asla tartışmamaktadır. Hatta onları okuyup okumadığı ya da ne zaman okuduğu hakkında bilgi vermemektedir. Bu durum bazı yorumcular tarafından onları hiç okumadığı şeklinde yorumlansa da Fine buna katılmamaktadır; çünkü Descartes'ın kendisini okumaya çok fazla zaman ayırmayan bir filozof olarak sunmaktan hoşlandığını iddia etmektedir. Ona göre Descartes Sextus'u bilmektedir; ancak Sextus'u Montaigne ve Charron tartışmaları üzerinden bilmektedir (Bkz Fine, 2000: 199-200). Popkin ise Descartes'ın skeptik literatüre fazlasıyla hakim olduğunu ve hatta Pironizmle mücadelenin öneminin farkında olduğunu iddia etmektedir (Bkz Popkin, 2003: 144). Descartes'ın skeptisizm tarihini iyi bildiğinin en bariz örneği 1638'de Reneri for Pollot'a yazdığı bir mektupta görülebilir. Descartes açıkça Eskiçağ skeptisizminden kendi skeptisizmini ayırmaktadır. Descartes mektupta Eskiçağ skeptisizminin (Pironcuların) hiçbir kesin sonuca varmamasına rağmen kendisinin böyle bir şüpheyi Tanrı'nın varlığını kanıtlamak ve *Yöntem Üzerine Konuşma*'da sözünü ettiği şeyleri aydınlatmak için kullanmayı denediğini ifade etmektedir. Broughton, buradan yola çıkarak, Descartes'ın başka düşüncelerini de referans göstererek bir sonuca varmaktadır. Ona göre Descartes'ın skeptisizmi, yapıcı bir şekilde, bizim mutlak kesinliği bilebileceğimizi göstermek içindir (Bkz Broughton, 2002: 98).

yen bir kesinliğin olduğuna ilişkin inancı, bu olasılığı dahi bertaraf etmeye yeterlidir (Bkz Musgrave, 2013: 26).

Bu çalışmada, herkes tarafından kabul edildiği şekliyle, şüpheyi bir metod olarak kullanan Descartes'ın skeptik argümanları araştırılacaktır. *Yöntem Üzerine Konuşma (Discourse on the Method, 1637)*, *Felsefenin İlkeleri (Principles of Philosophy, 1644)* ve *Tabiat Işığı ile Hakikati Arama (Search for Truth by the Natural Light, 1691)* adlı eserlerinde şüphecî metodun izleri bulunsa da *Meditasyonlar: Metafizik Üzerine Düşünceler (Meditations on First Philosophy, 1641)* adlı eserine odaklanılacaktır; çünkü Broughton'un belirttiği gibi, *Meditasyonlar* Descartes'ın şüphecî metodu en açık şekilde kullandığı eserdir (Broughton, 2002: IX). Bu nedenle skeptik argümanlar için *Meditasyonlar*'daki skeptik metod takip edilecek; hakikati aramakla ilgili niyeti için ise diğer eserlerine de başvurulacaktır. Bu yolla Descartes'ı bir skeptik olarak skeptisizm tarihindeki en önemli isimlerden biri kılanların aksine (Bkz Ziemińska, 2009: 49), onun hiçbir zaman gerçek bir skeptik olmadığı iddia edilecektir. Böylece bir yandan da metodolojik skeptisizmin aslında bir skeptisizm türü olmadığı savunulacaktır.

Metodolojik Şüphe

Descartes şüpheyi, *Meditasyonlar* adlı eserinin başında belirttiği gibi, “bilimlerde sağlam ve kalıcı bir şey inşa etmek” için bir metod olarak kullanmaktadır (Descartes, 2015a: 23). Bu amaç uğruna daha önce inandığı bütün kanılardan kurtulup sorgulamaya en baştan başlama gereksinimi duyan Descartes şüpheyi, şüphe içermeyen bilgiye, kesinliğe ya da hakikate ulaşmak için felsefesinin metodu haline getirmektedir. Bu metotla akıl yürütme ve inanç sisteminin temelindeki ilkelerin kesinliğini ortaya çıkarmak niyetindedir. Bu yüzden şimdiye kadar doğru olduğunu düşündüğü ve inandığı “her şeyi bir kerede kökünden söküp” atacağını ve “topkuyün bir yıkım” vasıtasıyla düşünce sisteminin ilkelerini soruşturacağını ileri sürmektedir (Descartes, 2015a: 23-24). Descartes'ın soruşturmadaki bu skeptik başlangıcı, özellikle topyekün bir yıkıma girişeceğini belirtmesi, skeptisizmin en radikal biçimi gibi görünebilir; ancak Descartes'ın insan bilgisinin ilkelerini açığa çıkaracağına ilişkin inancı ya da bilimlerde sağlam ve kalıcı bir şeylerin olduğuna inanmayı sürdürmesi Descartes'ın şüphe konusundaki samimiyetine güveni sarsmaktadır. Ziemińska'ya göre

Descartes başlangıçta skeptik sonuçları kabul etmeye hazır, gerçek ve samimi bir skeptiktir; ancak kesinliği ve hakikati keşfedeceğine de inanan bir filozoftur (2009: 54). Ziemńska'nın aksine, eğer Descartes gerçek ve samimi bir skeptik olsaydı kesinliği ve hakikati keşfedeceğine ilişkin inancından da şüphe duyması gerekmez miydi? Oysa Descartes soruşturmasının başlangıcında– henüz bunların neler olduğunu ortaya koymamış olsa da – şüphe içermeyen sabit ve sağlam ilkelerin var olduğuna inanmaya devam etmektedir. Bu inanç Descartes'ın şüpheyi bir metot, bir başlangıç olarak, kullanmasını engellememektedir; ancak onun gerçek bir skeptik olmasına da izin vermemektedir.

Üç Skeptik Argüman

Descartes *Meditasyonlar*'da şüpheyi üç aşamalı olarak kullanmaktadır. İlki skeptiklerin genel olarak savundukları duyuların aldatıcılığı yüzünden günlük deneyimlere ilişkin şüphedir; ikincisi dış dünyanın gerçek varlığına ilişkin şüphedir (“rüya hipotezi” adıyla da bilinmektedir); üçüncüsü ise sürekli ve sistematik bir şekilde bizi yanıltan kötü bir cinin olası varlığı yüzünden akıl yürütmelerimize ilişkin şüphedir (Popkin, 1954: 833). Şüphenin başlangıç noktası olan duyuların bilginin ve kesinliğin kaynağı olmayacağı konusu, geçmiş deneyimlerin hatırlanmasının bir sonucudur (Descartes, 2015a: 25). Geçmiş deneyimlerin duyuların aldatıcı olabileceğini hatırlatması duyuların ve deneyimlerin güvenilirliğini ortadan kaldırmaktadır.

Ama sonradan tecrübelerim duyularıyla edinmiş olduğum inancın yavaş yavaş içini oymaya başladı. Çünkü bazen uzaktan yuvarlak gibi gelen kuleler, yakından kare şeklinde görünüyordu ve bu kulelerin tepelerinde duran dev heykeller yerden bakıldığında o kadar da büyük görünmüyordu. İşte bunlar gibi sayısız örneklerle dış duyulara dayalı meselelerle ilgili yargılarımızda yanılabilirliğimizi anlamaya başladım. Hatta sadece dış duyulara dayalı meselelerde değil, iç duyulara dayalı meselelerde de durum aynıydı. Acıdan daha içsel bir şey olabilir mi mesela? Ama zamanında bir bacağı ya da bir kolu kesilmiş insanlardan kaybettikleri o vücut azalarının yerinde bazen hâlâ acı hissedebileceklerini iştmişim. Öyleyse ben de vücudumun azalarının birinde bir acı hissetsem, demek ki onun sahiden acıdığından emin olamayacağım (Descartes, 2015a: 108).

Descartes *Birinci Meditasyon*'da duyuların aldatıcılığıyla ilgili somut örnekler vermese de *Altıncı Meditasyon*'da duyuların ve algıların doğru inançları oluşturmada bir ölçüt olmayacağını örneklerle açıklamaktadır. Felsefe tarihinde duyulara güvenmeyen pek çok filozof tarafından kullanılan aynı kulenin uzaktan yuvarlak, yakından ise kare görünmesi örneğini hatırlatırken benzer bir bağlam bütünlüğü içindedir.³ Duyuların bize şeylerin doğasını birbirine karşıt ya da karmaşık olarak iletebilecekleri düşüncesi üzerinde durmaktadır. Karabük Kovanlıkaya'nın da belirttiği gibi, burada dikkat edilmesi gereken nokta duyular aracılığıyla öğrendiklerimizin yanlış olduğu değil; yanlış olabileceğidir. Duyuları şüpheli hale getiren ve onlara güvenimizi sarsan da bu olasılıktır (2013: 21). Ancak bu olasılığa rağmen duyular tarafından aldatılmaksızın bildiğimizi sandığımız şeyler de vardır. “[...] tıpkı benim şimdi burada olmam, ateşin yanında oturuyor olmam, üzerimde şu kışlık giysimin olması, elimde bu kâğıdı tutuyor olmam ve buna benzer şeyler.” (Descartes, 2015a: 25). Bu şüphe Descartes'ı “rüya argümanı”⁴ adıyla bilinen dış dünyanın – hatta kendi organlarının – varlığıyla ilgili bilgilerden şüphe duymaya götürmektedir. Başka bir deyişle, Descartes rüya argümanı ile şu soruyu sormaktadır: Duyularımız aldatıcı olabileceğine göre duyulara dayalı olarak dış dünyanın varlığını nasıl bilebiliriz? Rüya argümanının temelinde uyanıklık durumu ile uykunun ayırt edilmesini sağlayacak kesin belirtinin bulunmaması yer almaktadır.

Kim bilir kaç kez şu bilindik olaylarla karşılaşmışımdır, yani gece uyurken burada olduğumu, üzerimde kışlık giysimin olduğunu ve ateşin yanı başında oturduğumu sanmışımdır, oysa o sırada üstümü çıkarmış yatağımda yatıyordum. Ama şimdi uyanık gözlerle bu kağıda baktığımdan kuşku yok, saldırdığım şu başım uykulu değil, bu elimi bile bile uzatıyorum ve uzattığının

³ Bu örnek Sextus tarafından da kullanılmaktadır (Bkz. Sextus, 2010: 36). Bunun dışında suya daldırılmış çubuğun kırık görünmesi de duyuların bir aldatmacası olarak sıklıkla ifade edilmektedir.

⁴ Sextus'tan hareketle tüm felsefe tarihi için rüya argümanının ne olduğunu açıklayan Musgrave'a göre rüya argümanı şu adamları izlemektedir: “(1) Rüya gördüğümüzde, şeyler gördükleri gibi değildir. (2) Rüya görüyor olmadığımızdan asla emin olamayız. (3) O halde, şeylerin gerçekte gördükleri gibi olduklarından asla emin olamayız.” (Musgrave, 2013: 54). Annas ve Barnes ise rüya argümanının Descartes öncesi izlerini Platon'un Theaetetus adlı diyalogu ve Aristoteles'in *Metafizik* (1011a) adlı eserine kadar götürmektedir. Platon, Descartes gibi, uyku ve uyanıklık arasında bir ayrım yapabilmenin olanağını soruştururken; Aristoteles bu konuyu “tartışmak için tartışılan” bir konu olarak ele almaktadır (Bkz. Annas & Barnes, 1997: 85-86).

farkındayım, oysa uyurken bunlar bu kadar net olmuyor. Aman sanki bunlara benzer sanıların oyununa geldiğim başka hiçbir olay hatırlamıyorum! Mesele-ye daha dikkatli bakınca, uyanıklığı uykudan ayıran öyle bariz işaretler olmadığımı açıkça görüyorum. Öyle şaşkınlık ki, bu şaşkınlık neredeyse uyuyor olmamı sanmamın doğru bir şey olduğuna beni ikna edecek (Descartes, 2015a: 26).⁵

Şuanda elimde kağıtla ateşin karşısında oturduğum algısı ve rüyamda elimde kağıtla ateşin karşısında oturduğum algısı arasında bir farklılık yoktur. Rüyaadayken duyumsadığım algılara çok fazla benzeyen algılara uyanırken de sahipsem şuanda rüyada olma olasılığım da vardır. Bu durumda dış dünyayla ilgili bildiğimi sandığım ya da inandığım her şey aslında rüyadan başka bir şey olmayabilir. Eğer uyanıklık ve uyku durumlarındaki algılar arasında birbirlerinden ayrılamayacak kadar çok benzerlik varsa duylara ve algılara dayalı yargılarımdan hangisinin gerçek ve doğru olduğunu nasıl iddia edebilirim?⁶ Duyular tarafından aldatılabiliyorsam dış dünyanın bilgisinden nasıl söz edebilirim? *Meditasyonlar*'dan çıkarılan bu gibi sorular duylar ve dış dünyanın bilgisi hakkında Descartes'ın şüpheyi gerçek bir skeptik *gibi kullandığını* düşünmemize neden olmaktadır. Descartes duyların kaynaklık ettiği dış dünya inancından şüphe duyarak duylara ve algılara dayanan inançlarımızın güvenilmezliğini göstermek gayretindedir. Nitekim rüyada olmadığımızı düşünmek için iyi bir nedene sahip değildir. Rüyada olmadığımızdan emin olmadığımızı göre şeylerin göründükleri gibi olduklarından asla emin olamayız.

Tamam, diyelim ki uykudayız. Bütün bu ayrıntılar da, yani gözlerimizin açık olması, başımızı sallamamız, elimizi uzatmamız, aslında birer düş; dahası belki de bizim ne ellerimiz böyle ne de tüm bedenimiz (bizim gördüğümüz biçimde). Ama ne olursa olsun uykuda görünen bu şeylerin adeta birer renkli resim olduğunu kabul etmek zorundayız ve bu resimlerin ancak gerçek şeylere benzetilerek çizilebileceklerini; dolayısıyla en azından bu cins şeylerin, yani gözlerin, başın, ellerin ve tüm bedenin hayali şeyler değil de, sahiden var olan şeyler olduğunu da (Descartes, 2015a: 26).

⁵ Ayrıca bkz. Descartes, 2015b, s. 70; Descartes, 2015c, s. 43.

⁶ Bouwsma'nın da belirttiği gibi, Descartes rüya argümanında iki seçenek üzerinde durmaktadır: Birincisi algılardan biri rüya biri gerçektir; ikincisi ise ikisi de rüyadır. Descartes ikisinin de gerçek olduğu seçeneğiyle ilgilenmemektedir (Bouwsma, 1945: 316).

Gözlerimizi açışımız, başımızı sallayışımız, elimizi uzatışımız rüyada olmadığımızın nedenleri değildir. Ancak bunlar rüya bile olsa bunların gerçek şeylerle bir benzerlik içinde olması gerekmektedir. Descartes bu noktada şüphesini daha fazla derinleştirmeksizin hayali şeylerin bile gerçeklikle belli bir ilişkisi olduğunu kabul etmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Göz, baş, el vs. birer hayal ürünü bile olsa “en azından daha basit ve daha genel olan başka şeylerin gerçek olduğunu kabullenmek zorundayız.” (Descartes, 2015a: 27). Örneğin maddi doğa, onun kapladığı mekân, yer kaplayan şeylerin biçimleri, nicelikleri yani sayısı ve büyüklüğü, bu şeylerin var oldukları yer, var olma zamanları gibi şeyler. Descartes bu düşüncesini rüya argümanı ile resim arasında yaptığı bir analogiyle daha fazla açıklamaktadır. Descartes’a göre rüyada görülenler birer renkli resim gibi düşünülebilir. Bu durumda ise resmedilen şeylerin gerçek şeylere benzetilerle çizildiğini ya da resim, hayali olsa bile resmedilen şeylerin renklerini, gerçek renkleri gibi kabul etmek zorundayız. Böylece Descartes duyularla ve dış dünyayla ilgili inançlarımıza yönelttiği şüphede belli bir kabulü gerekli görmüştür; ancak bu kabul de şüphelidir ve entelektüel şüphesini durdurmamıştır. Şüpheye rağmen araştırmayı sürdürmek için kabulün gerekliliğini resim analogisiyle daha açık bir hale getiren Descartes, Etieyibo’nun da belirttiği gibi rüya argümanının skeptik uygulamasının alanını sınırlandırmış ve duyular yoluyla dış dünyaya ilişkin sorgulamadan entelektüel dünya ya da “şüphe içermeyen” bilinçliliğe doğru yol almasını sağlayan bir oluk açmıştır (2010: 51).⁷ Başka bir deyişle, duyularla ilgili skeptik metoduna rağmen hem rüya argümanı hem de resim analogisiyle gerçek şeylerin var olduğuna ilişkin inancını erozyona uğratmadan bir yandan skeptik metodu kullanmaya devam ettirmiştir; bir yandan da duyuların aldatıcı olabileceği tezi üzerinden kendi rasyonalist felsefesinin ilkelerinin sağlamlığına doğru yol alabileceği bir koridor aralamıştır. Bu koridor Descartes’ın *Meditasyonlar*’daki skeptik metodunun en uç ve son aşamasına geçişi sağlamaktadır. Bu aşama literatürde “kötü cin argümanı” olarak adlandırılmaktadır.

Kötü cin argümanı Descartes’ın duyuların güvenilirliğine ilişkin skeptik metodunu matematik tanıtlamanın kesinliğine uygulamasının bir

⁷ Etieyibo entelektüel dünya ile akıl yoluyla bilinen “tözsel dünya”yı kastetmektedir (Bkz. 2010: 56).

sonucudur. Descartes aritmetik ve geometrinin şüphe içermeyen bir kesinlikte olduğuna inandığını hatırlamış olmalı ki tüm inanç ve önyargılarının sağlamlığı soruşturmasında bu inancından da stratejik bir şekilde şüphe duymuştur. İlk bakışta aritmetik ve geometri “en yalın ve en genel şeyleri konu edinen” bilimler olduğundan şüpheye kapalı gibi görünür (Descartes, 2015a: 28); ancak Descartes skeptik metodunu, empirik olmayan bu bilimler için de kullanmaktadır. İkiyle üçün toplamının her zaman beş etmesinden ve karenin dörtten çok kenarı olmayacağından hiçbir zaman (ister rüyadayken ister uyanıkken) şüphelenmemiş biri olarak bu akıl yürütmelerinde yanılıp yanılmayacağını sorgulamaktadır. İnsanlar çok iyi bildiklerini sandıkları konular hakkında bile yanılabilirlerse aritmetik ve geometride neden yanılmasınlar ki? (Descartes, 2015a: 28). Descartes kötü cin argümanının merkezindeki bu soruya – aldatılmanın nedenine – beni yanıltanın/aldatanın kimliğini araştırarak cevap aramaktadır.

Beni aldatan “güçlü ve kurnaz” biri olmalıdır (Descartes, 2015a: 31). Tanrı’nın her şeye gücü yeten bir varlık olduğuna ve her şeyin sebebi olduğuna ilişkin inancına dayanarak aritmetik ve geometride Tanrı tarafından aldatılıyor olabileceğini düşünen Descartes, *Meditasyonlar*’ın başında, Tanrı’dan şüphelenmektedir. Bu şüphesi onun başka bir inancını da şüpheli hale getirmektedir; bu inanç Tanrı’nın iyiliği inancıdır. Tanrı aldatmaya gücü yetse bile beni aldatmak onun iyiliğiyle uzlaşmaz. Bu durumda ise hem Tanrı hem de Tanrı’nın iyiliği şüpheli hale gelmektedir (Bkz Descartes, 2015a: 29). Bu noktada Descartes’ın skeptik metodun hakkını verdiği düşünülebilir; çünkü vaktiyle doğru sandıkları arasında şüphelenmeyi gerektirmeyecek hiçbir şey olmadığını kabul etmektedir. Tanrı da bunlardan biridir; ancak Descartes eski inançlarını hatırladıkça bu şüphesinde bazı değişiklikler yaparak bizi yanıltanın “kötü niyetli bir cin” olabileceği varsayımını ileri sürmektedir (Bkz Descartes, 2015a: 31). Tanrı’dan kötü niyetli cine hızlı geçişinin en önemli nedeni; şüphenin sonucunda vardığı aldatan Tanrı inancıyla eski inancının (Tanrı’nın “iyiler iyisi ve hakikatin pınarı” olduğu inancının) “olasılıklarının gayet yüksek” olmasıdır (Descartes, 2015a: 30-31).⁸ Bu inançlardan birini kabul edip diğerini reddetmek

⁸ Lennon ve Hickson kötü cin argümanının bu noktada ileri sürülmesinin metodolojik değil, psikolojik olduğunu düşünürler. Descartes önceki inançlarından vazgeçemediğinden şimdiki şüpheli inançlar ile eskileri arasında kalmaktadır ve bu, psikolojik nedenlerle kötü cin argümanını doğurmaktadır (Bkz Lennon & Hickson, 2013: 16).

daha mantıklı gibi gelse de Descartes bunların olasılığını birlikte ele alarak onları “dengelemenin” daha doğru bir yol olduğunu iddia etmektedir (Descartes, 2015a: 31). Böylece Tanrı’yla ilgili şüphelerine rağmen soruşturmasına aldatıcı, kötü bir cin varsayımını katmaktadır.

Diyelim ki, şu gök, hava, toprak, renkler, biçimler, sesler ve benim dışımda ne varsa hepsi birer düşsel oyun ve bu cin bütün bunlarla benim safdilliliğimi pusuya düşürmeye çalışıyor. Bu arada kendimi de elleri, gözleri, eti, kanı ve hiçbir duygusu olmayan, ama yanılıp bu duyuların hepsine sahip olduğunu sanan biriymiş gibi göreyim. Öyleyse şimdi inatla bu düşünce silsilesini takip edeceğim; böylece herhangi bir hakikate ulaşmak benim gücümü aşıya bile, en azından yanlışları kabullenmek benim gücüm dahilinde olacak. Ben de ne yapıp edip gardımı alacağım ve ne kadar güçlü, ne kadar kurnaz olursa olsun o aldatıcı, beni yanıltmasına asla izin vermeyeceğim (Descartes, 2015a: 31).

Descartes hem benim dışımdaki hem de bana ait olduğunu düşündüğüm her duyumsamada beni aldatanın kötü bir cin olabileceği seçeneği üzerinden skeptik soruşturmasına devam etmektedir. Rüya argümanı ile kötü cin argümanını birleştirerek dış dünyanın bilgisi sorununa, dış dünyanın ve benim varlığı sorununu da eklemektedir. Sweetman’a göre kötü cin argümanı, diğer iki skeptik argümanın yetersiz olmasından dolayı zorunlu bir argümandır. Descartes hiçbir zaman kötü bir cinin gerçekten var olduğunu bir an bile düşünmese de onu, tüm inançlarının aldatıcılığının nedeni olarak göstermektedir; ancak bu neden (kötü cin) bir kesinlik içinde sunulmamaktadır. Aksine bizi aldatan olarak kötü cine yapılan vurgu bir olasılık taşımaktadır. Bu bakımdan Sweetman kötü cin argümanının Descartes tarafından mantıksal bir olasılık olarak tanıtıldığını ileri sürmektedir (1999: 230). Öyle ki felsefi soruşturma sırasında mantıksal bir olasılık olarak ortaya çıkan kötü cin, yeniden mantıksal bir ihtiyaç duyulmadığından, *İkinci Meditasyon*’dan sonra Descartes tarafından bir daha dile getirilmemektedir.⁹

Descartes rüya argümanı ile ileri sürdüğü duyuların güvenilirliğine ilişkin metodolojik skeptisizmini aritmetik ve geometrinin kesinliğine de

⁹ Descartes *Üçüncü Meditasyon*’un başında, Tanrı’nın varlığını sorguladığı yerde, açık ve seçik olarak kavrayabildiğimiz her şeyin doğru olduğunu “genel bir ilke” olarak belirlemektedir. Hem bu ilke hem de ondan önce ulaştığı “cogito”, kötü cin argümanını sınırlandırmakta ve onun mantıksal bir olasılık olarak ileri sürüldüğü iddiasını pekiştirmektedir; çünkü Descartes bu argümana bir daha ihtiyaç duymamıştır (Descartes, 2015a: 49).

uygulayarak “kötü cin” hipotezini geliştirmekte ve nihayetinde duyuların güvenilir olmadığı, onların bilginin ve kesinliğin kaynağı olamayacağını; aritmetik ve geometri de dâhil hiçbir bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir. Böylece duyulara, dış dünyaya hatta kendi varlığına, aritmetik ve geometriye, Tanrı’ya ilişkin tüm bilgi ve inançlarından şüphe duymakta; bilginin olanaklılığını ve hatta aklın kendisini reddetmektedir. *Birinci Meditasyon*’la başlayan bu skeptik metodunu, “en ufak şüphe içeren her şeyi baştan sona *yanlış biliyormuşcasına* eleye eleye”¹⁰ *Meditasyonlar*’ın sonuna kadar sürdürmektedir (Descartes, 2015a: 32); ancak bu sırada bazı hakikatlere ulaşmaktadır ve onları her türlü şüpheden arındırılmış hakikat olarak kabul etmektedir. Örneğin bu hakikatlerin ilki ya da Descartes’ın ifadesiyle hakikati aradığı felsefenin ilk ilkesi olan “Cogito ergo sum” (Düşünüyorum; öyleyse varım.) yargısı şüphe duyulamaz bir hakikattir (Descartes, 2015a: 34; 2015b: 70). Descartes’ın metodolojik skeptisizminin en belirgin özelliği burada karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik sorgulamada şüphe duyulamaz olana ulaştıktan sonra o konuda şüphenin terk edilmesidir; çünkü Descartes’ın amacı şüpheyle bilginin, kesinliğin, inançların ve hakikatin toptan bir reddini savunmak değil; hakikate ulaşmaktır.

[...] tüm dikkatimi sadece hakikati araştırmaya vermek istiyordum, bu yüzden tam tersi bir şey yapmam ve bende az da olsa kuşku uyandırabilecek her şeyi yanlışmış gibi açıkça reddetmem gerektiğini düşündüm. Çünkü bunları böyle reddettikten sonra, geriye kendisinden hiç kuşku duyamayacağım türde bir şey kalacak mı, kalmayacak mı, ona bakacaktım (Descartes, 2015b: 69).

Metodolojik skeptisizmin programını resmeden Descartes için haklarında en ufak bir şüphe duyulabilecek şeylerin hepsi, şüphe götürmez bir şeyin kalıp kalmayacağını görene kadar şüpheye açıktır. Şüphe –miş gibi düşünmekten (“as if absolutely false”) başka bir şey değildir (Descartes, 2015b: 69; 1985: 127). Descartes her şeyin yanlışmış gibi reddedilmesini metodolojik skeptisizmde “isteyerek” kullanmaktadır (Bkz Descartes, 2015a: 32). Odaklandığı nokta hakikati araştırmak ve şüphe duyulamayanı ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda Descartes için “cogito” skeptik sorgulamada ulaştığı bir/ilk hakikattir; ancak bu, Descartes’ın bu hakikate ulaştıktan sonra diğer şüpheleri için metodolojik skeptisizmden vazgeçtiği

¹⁰ Vurgu, Descartes’ın bu metodu bilerek ve isteyerek seçtiğini ve kullandığını göstermek için, tarafıma aittir.

anlamına gelmemektedir. Popkin'in de belirttiği gibi Descartes "cogito"yla hakikate ulaşmış olsa da "cogito" dışındaki diğer şüpheli konularda skeptik sorgulamasını sürdürmektedir. Artık kesinliğinden şüphe duymadığı bir hakikate varmakla birlikte bunu bir aksiyom ya da öncül olarak sunmamaktadır ve skeptisizmi zihinsel bir süreç olarak kullanmaya devam etmektedir (2003: 152). Bu yolla skeptik metodunu doğru sandığı tüm görüşlere yönelerek bütün bilgisini ve inançlarını skeptisizmle doğrulamak istemektedir. Bu doğrultuda "cogito"dan sonra sırasıyla Tanrı'nın ve dış dünyanın var olduğunun bilgisine ulaşmaktadır. Descartes şüpheyi – *Meditasyonlar*'ın alt başlığında da ("Tanrı'nın Varlığının ve İnsan Zihninin Bedenden Ayrı Olduğunun Kanıtlandığı Metafizik Üzerine Düşünceler") belirttiği gibi – bir çeşit kanıtlama metodu olarak kullanarak hakikati güçlendirmek gayretindedir. Bu bağlamda Descartes'ın metodolojik skeptisizmi, onun skeptisizmini radikal ya da evrensel bulanların¹¹ aksine, sorgulamanın başında belirttiği amacı göz önünde bulundurduğunda, şüpheyi bir skeptik gibi kullanırken bile hakikatle uğraşmanın amacını taşımaktadır. Bu Descartes'ın hakikatten gerçek anlamda şüphe duymadığını göstermektedir. Dolayısıyla şüpheyi entelektüel bir girişim gibi araçsallaştıran Descartes'ın gerçek bir skeptik olmadığı; ancak şüpheyi metot olarak kullanan bir filozof, entelektüel ve bilim adamı olduğu ileri sürülebilir. Nitekim Fine da Descartes'ın şüpheci girişimini entelektüel bir girişim olarak değerlendirmiş; onun bir skeptik olmadığını, tam tersine, skeptisizme tatmin edici bir şekilde cevap veren ilk kişi olduğunu iddia etmektedir (2000: 198). Şüpheyi felsefesinde metot olarak kullandığı ve hakikate ulaştıkça skeptik argümanlardan vazgeçtiği için Descartes'ın metodolojik skeptisizmi onu gerçek bir skeptik olmaktan alıkoymaktadır; ancak buna karşın onu gerçek bir entelektüel kılmaktadır.

¹¹ Descartes'ı radikal ya da evrensel bir skeptik olarak yorumlayanlar genellikle Descartes'ın *Birinci Meditasyon*'da ortaya koyduğu "rüya argümanı" ve "kötü cin argümanı"nu referans alırlar. Rüya argümanı doğa bilim, gök bilim, hekimlik gibi bileşik yapıdaki şeyleri konu edinen tüm empirik bilimleri şüpheli hale getirebilir; fakat aritmetik, geometri gibi "doğada olup olmadıklarını pek hesaba katmadığımız sadece en yalın ve en genel şeyleri konu edinen" bilimlere sızrayamaz (Bkz Descartes, 2015a: 28). Descartes kötü cin argümanı onlardan da şüphelenmektedir. Bu argüman aritmetik ve geometriyi de şüpheyi açık hale getirdiğinden görünüşte tüm bilgi artık şüphelidir. Descartes'ı radikal ya da evrensel bir skeptik olarak yorumlayanlar bu argümanlara odaklanmışlardır. Dolayısıyla bu yorumcuların Descartes'ın skeptik metoda yönelmesinin arkasında yatan niyetini göz ardı ettikleri ileri sürülebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Descartes felsefesinde metodolojik skeptisizm duyulara dayalı bilgiden en karmaşık gibi görünen bilgi ve inançlara yöneltilmiş planlı bir şüpheciliktir. Çürük temellerin üstüne kurulmuş bir evi tümüyle yıkıp yenisini yapmak için (Descartes, 2015c: 41) ya da içinde çürümüş elmaların bulunduğu bir sepet dolusu elmayı boşaltıp her elmayı teker teker kontrol ettikten sonra sağlam elmaları sepete koymak için (Descartes, 1984: 324) seçilen “yapay ve stratejik” (Broughton, 2002: XI) bir metottur.

[...] özellikle her konuda şüphe uyandırabilecek noktaları, bizi yanlış hükümlere sürükleyebilecek nedenleri, teker teker tespit ettim, böylece yavaş yavaş zihnimi abluka altına almış olan bütün yanlış fikirleri kökünden söküp atmaya başladım. Ancak bunu yaparken Şüpheciler gibi davranmadım, yani sırf şüphe etmek için şüphe edenler ve kesin olmayanın dışında hiçbir şey arayanlar gibi. Çünkü ben onların tersine tamamen kesin olanın peşine düşmüşüm ve aradığım şey kumların arasına inşa edildiğinden, ne şekilde olursa olsun ben bu kumu öyle derin kazmak istiyorum ki, sonunda kayaya, kile ulaşabileyim (Descartes, 2015b: 65).¹²

Bu metot kesinliği arayan zihni, her türlü oyalayıcı unsurdan temizleme metodudur (Bkz Ziemińska, 2009: 53; Grene, 1999: 562). Yanlış, hatalı, çürük ne varsa hepsinden kurtulup kesinliğe ulaşmak için kullanılan bir stratejidir. Bu strateji Descartes’ın epistemolojik projesiyle ilgilidir. Kesinlik her türlü şüpheden arındırılmış olduğundan metodolojik skeptisizm, kesinliğe ulaştığında görevini tamamlamaktadır; başka bir deyişle kesinliğe ulaşmak, skeptik argümanların bertaraf edildiğini göstermektedir. Nitekim Broughton’a göre Descartes’ın bu metodu kullanmasının nedeni, şüpheyi ne zaman ve nasıl bertaraf ettiğini ve kesinliği ne zaman ve nasıl elde ettiğini ortaya koymaktır (Bkz Broughton, 2002: 8-9). Şüphenin bertaraf edildiği zaman ile kesinliğe ulaşmanın zamanı ardışıktır. Bu nedenle metodolojik şüphe ile kesinlik arasında nedensel ilişkiden ziyade ardışıklık ilişkisi bulunmaktadır. Sonra gelen öncekinin tüm izini silmektedir. Descartes şüpheyi felsefi soruşturmasında bir başlangıç¹³ gibi kulla-

¹² Descartes *Tabiat Işığın ile Hakikati Arama* eserinde (2015c: 44), evlerini kumun üstüne inşa etmiş ve evlerini üzerine oturacakları sert kayayı bulmak için kazmalarını daha derine vurmamanı korkaklara şüpheci tutumla cesareti aşılamanın gerekliliğini dile getirmektedir.

¹³ Descartes’ın skeptik metodunun felsefi soruşturmada bir başlangıç olduğunu savunan,

nıp skeptik argümanlarını, bir skeptikmiş gibi, sıralamaktadır. Üç skeptik argüman karşısında aldığı negatif tutum onun skeptikmiş gibi görünmesinde başrol oynamaktadır; ancak gerçekte Descartes bir sonraki bilişsel aşamaya geçmek için bu argümanları bir basamak gibi kullanmaktadır ve işi bitince, kesin olana varınca – “Tanrı’nın, senin (benin) ve diğer bütün var olanların bilgisine” ulaşınca (Descartes, 2015c: 46) – tıpkı bir merdiveni devirir gibi metodolojik skeptisizmi devirmektedir.¹⁴ Bu bakımdan Descartes’in skeptisizmi, her metodolojik skeptisizm gibi, sahte ve pragmatiktir.

Metodolojik skeptisizme göre bilgi mümkündür ve şüphe içermelidir. Şüphe bilgiyi elde etmek için araç olarak kullanılmaktadır. Grene, Descartes’ın – hiperbolik olarak adlandırdığı – skeptisizminde şüpheyi araç olarak kullanmasının belli bir amaca ulaşmak gayesi taşıdığına dikkat çekmektedir. Bu yüzden onun felsefesinin aslında skeptik olmayan bir program olduğunu düşünmektedir (1999: 558).¹⁵ Gerçek bir skeptik “ilk felsefe için” sağlam temeller bulmayı amaçlayamaz; çünkü bu, skeptik metoda rağmen sağlam temellerin var olduğu inancının sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Nitekim Descartes’in skeptik metodunu ilk eleştirenlerden biri olan Pierre Gassendi de Descartes’ın kendi skeptik argümanlarına (duyulara dayalı bilgi ve inançlarla ilgili argümanlara, rüya argümanına ve kötü cin argümanına) hiçbir zaman tam olarak inanmadığını ve böyle bir kurnazlığa başvurmaya hiç gerek olmadığını ileri sürmektedir (Descartes, 1984: 180). Descartes bu eleştirinin, kendisine başkaları tarafından da yöneltilebileceğini öngörmüş olmalı ki bu eleştiri karşısında

birbirinden farklı felsefi düşünceye sahip, bazı filozoflar vardır. Spinoza’ya göre Descartes amacı şüphe duymak olan bir filozof değildir; aksine bilimler için sağlam ve sarsılmaz temeller bulmak istemektedir. Şüphe Descartes’ın bu felsefesinde bir başlangıçtır (Spinoza, 2015: 26). Hume, Descartes’in skeptik metodunu “bütün felsefe ve araştırma için öncül olan”; hatalı yargılara ve aceleyle ulaşılmış sonuçlara karşı etkili bir koruyucu olarak açıklamaktadır (Hume, 2007: 109). Hegel’e gelince, felsefe tarihi derslerinde Descartes’in şüphesinin düşünce için bir başlangıç noktası oluşturduğunu ve bu başlangıç noktasından hareketle amacına ulaşmaya çalıştığını ileri sürmektedir (Hegel, 1997: 137).

¹⁴ Altuner, Descartes’in bu geçişini şüpheden bilgiye geçiş olarak değerlendirmektedir. Şüphenin buradaki rolünün kılavuzluk ya da rehberlik olduğunu düşünmektedir (Bkz. Altuner, 2011: 100).

¹⁵ Hiperbolik terimi Descartes’in *Meditasyonlar*’daki metodolojik skeptisizmiyle ilgili kullandığı bir terimdir. Hiperbolik (hyberbolic) etimolojik olarak “hyberbole”den gelmektedir. Bu kelime retorikte aşırılık anlamına gelmektedir. Grene’ye göre Cambridge yazarları da hiperbolîği aşırılık olarak çevirmişlerdir; ancak retorik kısmını eksik bırakmışlardır. Descartes’in hiperbolik skeptisizmi retorikte aşırılıktır (Bkz Grene, 1999: 553).

metodunu savunmaya devam etmektedir. Bu metodu “hakikatin üzerine ışık tutmak için” kullandığını; bunun ise hiç de kolay bir şey olmadığı için sade bir şekilde anlatılamayacağını iddia etmektedir (Descartes, 1984: 242). Descartes bu açıklamasıyla bile hakikatten gerçek anlamda şüphe duymadığını ve şüpheyi bir fener gibi kullandığını itiraf etmektedir. Daha güçlü bir itiraf ise kendisine Edward Herbert tarafından değerlendirilmek üzere gönderilen “On Truth” adlı eseri hakkındaki düşüncelerini yazarken ortaya çıkmaktadır. Descartes hiçbir zaman hakikatten şüphelenmediğini ve hiç kimsenin ondan habersiz olamayacağını belirtmektedir (Descartes, 1991: 139).¹⁶ Bunlar Descartes’ın skeptik bir metot kullansa da – hatta skeptik argümanlarını bir skeptik kadar iyi kurgulamış olsa da – aslında gerçek bir skeptik olmadığını; hatta skeptisizmin eleştirisini yaptığını düşünmemize neden olmaktadır. Hakikatin var olduğuna ilişkin inancından bir an olsun tamamen şüphe duymamış olması ve skeptik argümanların görünüşteki zaferinin çarçabuk bozguna uğratılması, Descartes’ın metodolojik skeptisizminin rasyonalist felsefesine güç katmak için kullanılan skeptisizm karşıtı bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Descartes’ın skeptisizme karşı skeptisizmi silah olarak kullanan biri olduğunu ve Descartes’ın bulunduğu pozisyonun anti-skeptik olduğunu savunan Greene, skeptik argümanlar ve hastalık arasında bir analogi kurarak Descartes’ın kendisini hastalığı iyileştiren, tedaviyi sağlayan bir reçete olarak sunduğunu iddia etmektedir (1999: 556-557; 565). Olasılığa dayalı skeptik argümanların yarattığı epistemolojik çıkmaz bir tür hastalıksa bu hastalığın tedavisi hakikatin keşfedilmesiyle mümkündür. Hakikatin keşfiyle sonuçlanan felsefi soruşturma, metodolojik skeptisizmin oluşturduğu hastalığı iyileştirmektedir. Descartes her türlü bilginin olanaksızlığını savunan ve dogmatik yargılardan kaçınan skeptiklerin doktoru gibi davranarak bir yandan skeptisizmle mücadele etmektedir; bir yandan da metodolojik skeptisizmin gerçek bir skeptisizm türü olmadığını örneklemektedir. Bu sonuç metodolojik skeptisizme başvuran filozofların skeptik olarak anılmasının haksızlığını gözler önüne sermektedir.

¹⁶ Güven bunu ortaya çıkarmanın zihnin kendisindeki bir kaynak olan “doğal ışık” olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğal ışık sayesinde şüphe, “cogito”ya ulaşmaktadır. Ona göre Descartes “doğal ışığın sağladıklarını tartışmasız doğrular olarak” kabul etmektedir (Bkz Güven, 2012: 12). Descartes “doğal ışık”ı şöyle açıklamaktadır: “[...] sıradan bir insanın dine ve felsefeye ihtiyaç duymadan her şey hakkındaki düşüncesini, görüşünü belirlir ve en gizemli bilimlerin derinliklerine bile ulaşır.” (Descartes, 2015c: 29).

Kaynaklar

- Altuner, İ. (2011). Descartes Felsefesinde Kuşkudan Bilgiye Geçiş ve Zihnin Kendini Kavrayışı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 1 (1), 97-112.
- Annas, J. & Barnes, J. (1997). *The Modes of Scepticism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bouwisma, O. K. (1945). Des Cartes' Skepticism of the Senses. *Mind*, New Series, 216, 313-322.
- Broughton, J. (2002). *Descartes's Method of Doubt*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Burnyeat, M. F. (1984). The Sceptic in his Place and Time. *Philosophy in History: Essays on the Historiography of Philosophy*. (Eds. R. Rorty, J. B. Schneewind, Q. Skinner). Cambridge: Cambridge University Press, 225-255.
- Descartes, R. (1984). *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. II. (Trans. J. Cottingham, R. Stoothoff, D. Murdoch). Cambridge: Cambridge University Press.
- Descartes, R. (1985). *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. I. (Trans. J. Cottingham, R. Stoothoff, D. Murdoch). Cambridge: Cambridge University Press.
- Descartes, R. (1991). *The Philosophical Writings of Descartes*, vol. 3. (Trans. J. Cottingham, R. Stoothoff, D. Murdoch, A. Kenny). Cambridge: Cambridge University Press.
- Descartes, R. (2015a). *Meditasyonlar: Metafizik Üzerine Düşünceler*. (Çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Descartes, R. (2015b). *Yöntem Üzerine Konuşma*. (Çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Descartes, R. (2015c). *Tabiat Işığı ile Hakikati Arama*. (Çev. S. Sollers). İstanbul: Say Yayınları.
- Etieyibo, E. (2010). Cartesian Hyperbolic Doubts and the "Painting Analogy" in the First Meditation. *Diametros*, 24, 45-57.
- Fine, G. (2000). Descartes and Ancient Skepticism: Reheated Cabbage? *The Philosophical Review*, 109 (2), 195-234.
- Grene, M. (1999). Descartes and Skepticism. *The Review of Metaphysics*, 52 (3), 553-

571.

- Güven, Ö. (2012). *Kant, Bolzano ve Frege'de Yargıların Temellendirilmesi ve A Priorilik Sorunu*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Hankinson, R. J. (1995). *The Sceptics: The Arguments of the Philosophers*. London & New York: Routledge.
- Hegel, F. G. W. (1997). Descartes. (Çev. D. Şahiner). *Cogito*, 10, 135-149.
- Hume, D. (2007). *An Enquiry Concerning Human Understanding*. (Ed. P. Millican). New York: Oxford University Press.
- Iannone, P. A. (2001). *Dictionary of World Philosophy*. London & New York: Routledge.
- Kovanlıkaya, A. K. (2013). Hâlâ Düşünüyorum. *Kaygı*, 20, 19-30.
- Lennon, T. M. & Hickson, M. W. (2013). The Scepticism of the First Meditation. *Descartes's Meditations: A Critical Guide*. (Ed. K. Detlefsen). Cambridge: Cambridge University Press, 9-25.
- Musgrave, A. (2013). *Sağduyu, Bilim ve Şüphencilik: Bilgi Kuramına Tarihsel Bir Giriş*. (Çev. N. Küçük). İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- Navarro-Reyes, J. (2010). Scepticism, Stoicism and Subjectivity: Reappraising Montaigne's Influence on Descartes. *Revista Internacional de Filosofía*, XV, 243-260.
- Popkin, R. H. (1954). Charron and Descartes: The Fruits of Systematic Doubt. *The Journal of Philosophy*, Vol. 51 (25), 831-837.
- Popkin, R. H. (2003). *The History of Scepticism: From Savonarola to Bayle*. New York: Oxford University Press.
- Sextus Empiricus (2010). *Kuşkunun Felsefesi*. (Çev. C. C. Çevik). İstanbul: Kırkgece Yayınları.
- Spinoza, B. (2015). *Descartes Felsefesinin İlkeleri ve Metafizik Düşünceler*. (Çev. C. Şenkaya) Ankara: Dost Kitabevi.
- Sweetman, B. (1999). The Pseudo-Problem of Skepticism. *The Failure of Modernism: The Cartesian Legacy and Contemporary Pluralism*. (Ed. B. Sweetman). Washington: The Catholic University of America Press, 228-242.
- Ziemińska, R. (2009). Descartes' *Meditations* in the History of Scepticism. *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, 28, 47-62.

Öz: Descartes metodolojik skeptisizmin bilinen en güçlü ismi olarak nitelendirilmekte ve çoğu zaman bu metodu yüzünden skeptik bir filozof olarak anılmaktadır. Amacı metodolojik skeptisizm aracılığıyla şüphe içermeyen hakikati aydınlatmaktır. Descartes'ın bu amacı metodolojik skeptisizme rağmen her zaman hakikatin var olduğuna ilişkin bir inanç taşıdığını göstermektedir. Bu durum Descartes'ın şüpheyi metodolojik olarak kullansa da bir skeptik olarak anılmasının haksızlığını ortaya çıkarmaktadır. Burada sorun şüpheyi metot olarak kullanmanın filozofu skeptik yapıp yapmadığıdır. Bu çalışmada Descartes'ın metodolojik skeptisizmi araştırılacak ve aslında onun gerçek bir skeptik olmadığı iddia edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Descartes, metodolojik skeptisizm, şüphe, üç skeptik argüman, hakikat.

